

Lieksan peruskoulujen ja lukion tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma
Hyväksytty Varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunnassa 4.1.2017.
2017-2019

Sisällys

1.	Johdanto.....	3
2.	Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö	4
3.	Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet	6
3.1	Opetuksen järjestäminen	6
3.2	Opiskelijavalinnat.....	7
3.3	Opintosuoritusten arviointi.....	7
3.4	Sukupuolitietoinen opetus ja ohjaus	7
3.5	Sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä	9
3.6	Syrjintä	9
	Elämäkatsomus vakaumus ja mielipide	10
	Etninen tausta, kansallisuus ja kieli	10
	Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti	10
	Vammaisuus ja terveydentila	11
4.	Toiminta syrjintä – ja häirintätapauksissa.....	11
5.	Tasa-arvon edistäminen ikäryhmittäin	12
5.1	Esiopetus.....	12
5.2	Vuosiluokat 1-2	12
5.3	Vuosiluokat 3-6	13
5.4	Vuosiluokat 7-9	14
5.5	Lukio	14
6.	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö Lieksan kouluissa.....	14
	Lähteet	17

1. Johdanto

Tasa-arvo tarkoittaa jokaisen ihmisen yhtäläisiä mahdollisuuksia tehdä valintoja, opiskella, kehittyä työssään sekä tulla kohdelluksi ja palkituksi siinä ilman asenteellisia tai rakenteellisia rajoituksia, jotka johtuvat sukupuolesta, iästä, kansallisuudesta tai muusta henkilöön liittyvästä seikasta. Naisten ja miesten välinen tasa-arvo sisältää kaikki tasa-arvon ulottuvuudet.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, poliittisesta tai ammattiyhdistystoiminnastaan, perhesuhteistaan, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta velvoittaa kouluja ja oppilaitoksia laatimaan tasa-arvosuunnitelman. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että kouluilla ja oppilaitoksilla pitää olla suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa ei saa esiintyä syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn, kuten iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.

Tasa-arvon edistäminen kouluissa tarkoittaa sitä, että tyttöjä ja poikia kohdellaan tasapuolisesti ja syrjimättömästi koulupäivän kaikissa tilanteissa. Koulussa laadittava tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka ennaltaehkäisee sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää ja tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä koulun arjessa. Tasa-arvosuunnitelmalla varmistetaan, että koulussa tehdään järjestelmällistä tasa-arvotyötä. Tavoitteena on, että opiskelija oppii tuntemaan oikeutensa ja velvollisuutensa sekä kasvaa vastuuseen omista valinnoistaan ja teoistaan.

Viranomaisten sekä koulutuksen järjestäjien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvolain tarkoituksen toteutumista. Tämä merkitsee sitä, että opetusta tai oppimateriaalia ei saa käyttää ennakkoluulojen tai kaavamaisten perhe- tai työelämää koskevien sukupuoliroolien ja -jakojen luomiseen tai ylläpitämiseen. Tältä osin tasa-arvon edistämismuutokset koskevat erityisesti niitä viranomaisia, jotka vastaavat opetusta koskevista peruslinjauksista ja opetuksen kehittämisestä, viime kädessä myös opettajia.

Koulutuksen kaikilla tasoilla on pyrittävä purkamaan ajattelutapoja ja käytäntöjä, jotka ohjaavat valitsemaan koulutuksen ja ammatin kaavamaisesti sukupuolen mukaan. Velvoite koskee kaikkia koulumuotoja ja -asteita, erityisesti kuitenkin opinto-ohjausta ja ammatinvalinnanohjausta. Tavoitteena on myös, että tulevaisuudessa naiset ja miehet jakautuisivat eri tehtävatasoille ja eri ammatteihin nykyistä tasaisemmin kykyjensä ja taipumustensa mukaan.

Tasa-arvon edistämässä ei ole kyse vain oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta, vaan myös edellytysten luomisesta viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön syntymiseksi. Tavoitteena on tasa-arvoinen, yhteistyökykyinen sekä tuloksekas työympäristö, jossa tasa-arvo on osa koko toimintakulttuuria. Tasa-arvon edistäminen on kaikkien koulun jäsenten velvollisuus. Erityisesti koulun johdon ja henkilökunnan sitoutuminen tasa-arvoa edistäviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin on tärkeää. Tasa-arvosuunnitelman perimmäinen tarkoitus on, että tasa-arvoajatus ja - tavoite saataisiin luontevasti sisällytettyä kaikkeen koulun toimintaan.

Koulun toiminnan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi keskeisiä kehittämisalueita ovat

- syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen
- toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi ja yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteutuminen
- osallisuuden lisääminen.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vaikeuttaviin asenteisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Syrjivät asenteet ovat usein tiedostamattomia ja syrjivät rakenteet vaikeasti havaittavissa. Ilman asenteellisia muutoksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi tehtävät toimenpiteet jäävät vaikutukseltaan pinnallisiksi ja lyhytkestoisiksi.

Tämä suunnitelma toimii pohjana Lieksan peruskoulujen ja lukion tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyölle. Lieksan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään tarvittaessa, mutta vähintään kolmen vuoden välein. Tätä suunnitelmaa täydentävät koulujen oppilashuoltosuunnitelmat, jotka sisältävät myös ajan tasalla olevan suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä.

2. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014) 5a§

5 § (30.12.2014/1329)

Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa ja opetuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

5 a § (30.12.2014/1329)

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta;
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325

6 §

Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

6 c § (30.12.2014/1329)

Sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

3. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyön osa-alueet

3.1 Opetuksen järjestäminen

Opetussuunnitelman perusteissa (2014) todetaan:

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Inhimillinen pääoma koostuu osaamisesta ja sosiaalinen pääoma ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsaa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Perusopetuksen kulttuuritehtävänä on edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista sekä tukea oppilaita oman kulttuuri-identiteetin ja kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Opetus lisää ymmärrystä kulttuureiden moninaisuudesta ja auttaa hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoina, joissa jokainen voi itse olla toimijana.

Elämän, toisten ihmisten ja luonnon kunnioittamisen rinnalla korostetaan ihmisarvon loukkaamattomuutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Lieksan kaupungin peruskouluissa ja lukiossa huolehditaan, että oppilaat ja opiskelijat saavat opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksessa käytettävät työvälineet, työaineet ja oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla. Oppilaat eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen vuoksi, että osalla oppilaista on käytettävissä omia digitaalisia laitteita. Mikäli opetukseen sisältyy leirikouluja, retkiä tai opintokäyntejä, jotka ovat maksullisia, varmistetaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua varallisuudesta huolimatta. Oppilaalla on oikeus saada myös maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. Oppilashuollon palveluiden tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavissa riippumatta siitä, missä koulussa oppilas opiskelee.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Kaikissa kouluissa on toimintamalli kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamistapausten selvittämiseen. Sen avulla varmistetaan, että kouluissa puututaan kaikenlaiseen kiusaamiseen ja syrjintään ja kasvatetaan oppilaita, jotka eivät kiusaa muita. Kouluissa toteutetaan myös säännöllisesti kiusaamiskyselyt.

Koulujen toiminnassa otetaan huomioon oppilaan edun ensisijaisuus, oppilaan oikeus ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi sekä oppilaan näkemysten kunnioittaminen.

3.2 Opiskelijavalinnat

Lukion opiskelijavalinnat perustuvat lukiolakiin (20§/20.10.2013/1044). Hakijoihin sovelletaan yhdenvertaisia valintaperusteita. Lieksan lukiossa on keskiarvoraja 7.0. Sukupuolella ei ole vaikutusta opiskelijavalintoihin.

3.3 Opintosuoritusten arviointi

Arviointi on osa opetusta. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta peruskoulun arviointikulttuurin keskeisiä piirteitä ovat oikeudenmukaisuus ja eettisyys. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 todetaan, ettei arviointi saa kohdistua oppilaiden persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Oppilaan sukupuoli ei saa vaikuttaa arviointiin. Sukupuolitietoinen arviointi tarkoittaa, että arviointi on tasapuolista eikä perustu oppilaan sukupuoleen tai sukupuoleen liitettyihin stereotypioihin.

Arviointi perustuu opetussuunnitelmassa esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseen. Tavoitteet ja arviointiperusteet kerrotaan oppilaille. Oppilaan ikä huomioiden oppilasta ohjataan asettamaan itse tavoitteita omalle oppimiselleen. Arvioinnin tulee olla oppimista ohjaavaa. Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä ja opettajan on annettava oppilaalle jatkuvaa palautetta hänen edistymisestään. Oppilaalle on annettava mahdollisuus osoittaa osaamistaan erilaisilla tavoilla. Käyttäytyminen arvioidaan erikseen, eikä oppilaan käytös vaikuta yksittäisestä oppiaineesta saatavaan arvosanaan. Oppilaalla on oikeus saada tietoa opettajalta arviointiperusteiden soveltamisesta häneen. Perusopetuksen päättöarvosanat annetaan yhdenvertaisin perustein. Koulujen sisällä on yhtenäinen arviointikulttuuri. Myös lukiossa arvioinnin perusteet tulee kertoa opiskelijoille kurssien alussa ja opintosuoritusten arvioinnin tulee olla opetussuunnitelman tavoitteisiin perustuvaa.

3.4 Sukupuolitietoinen opetus ja ohjaus

Sukupuolitietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa. Opetuksessa pidättäytyään sosiaalistamasta oppilasta hänen ulkoiseen sukupuoleensa. Sukupuolitietoisessa opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistetaan ja puretaan niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen. Oppilaita ohjataan yksilöllisiin valintoihin ja lievitetään täten opinto-, koulutus- ja uravalintojen segregaatiota.

Oppilaan sukupuoli vaikuttaa helposti siihen, miten häntä kasvatetaan ja millaisia kuvia ja malleja sukupuolesta hänelle tarjotaan. Opettajien tulee tiedostaa stereotyyppiset sukupuolikäsitykset, jotka ilmenevät asenteissa, käyttäytymisessä sekä siinä, miten oppilas kohdataan yksilönä. Sukupuolitietoisuus on hyvän opetuksen tunnuspiirre. Sukupuolitietoisessa opetuksessa opettaja tiedostaa käsityksensä sukupuolesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Sukupuolitietoinen opetus rakentaa johdonmukaisesti sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolitietoisuus on osa hyvän opettajan ammattitaitoa.

Sukupuolittietoinen opettaja

- ymmärtää sukupuolta muokkaavia sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä tietää, että niihin voi vaikuttaa
- tunnistaa omia taipumuksiaan suhtautua oppilaisiin eri tavoin sukupuolen mukaan
- antaa oppilaalle tilaa olla omanlaisensa ilman perinteisiä sukupuoliodotuksia
- osaa tukea oppilaan kasvua ja sukupuoli-identiteetin rakentumista silloinkin, kun oppilas on epävarma sukupuoli-identiteetistään tai kuuluu sukupuolivähemmistöön, sekä osaa tarvittaessa ohjata oppilaan oppilashuollon palveluihin
- purkaa työyhteisössään opetuksen sukupuolittavia ajattelu- ja vuorovaikutusmalleja sekä käytäntöjä
- osaa analysoida oppilaiden kanssa tyttöjen ja poikien, naisten ja miesten ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamia rakenteellisia epätasa-arvotekijöitä
- edistää tasa-arvoa aktiivisesti omassa luokassaan ja koulu-yhteisössään valitessaan oppimateriaaleja, työtapoja ja yhteistyökumppaneita
- kehittää koulun toimintakulttuuria sukupuolittietoiseksi ja osallistuu koulun tasa-arvosuunnitteluun.

Lieksan peruskouluissa ja lukiossa oppimateriaalien tapaan rakentaa sukupuolta suhtaudutaan kriittisesti, koska edelleen julkaistaan oppikirjoja ja muita materiaaleja, jotka jossain määrin toistavat yhteiskunnassa vallitsevia stereotyyppioita ja täten ylläpitävät sukupuoleen perustuvaa segregatiota. Opetuksessa käytettävissä kuvituksissa, tarinoissa ja esimerkeissä pyritään tuomaan esiin ihmisten ja perheiden moninaisuutta.

Jokainen opettaja ohjaa oman opetuksensa yhteydessä oppilaita valintoihin, ammatteihin ja tulevaisuuteen. Sukupuolittietoisesta ohjauksen keskeinen päämäärä, oppilaan toimijuuden ja toimintakyvyn vahvistuminen, merkitsee hänen kykyään tehdä mielekkäitä oppiaine- ja muita valintoja ja merkityksellisiä suunnitelmia, jolloin sukupuoli ei asetu tiedostamattomaksi rajoitteeksi tai esteeksi. Sukupuolittietoisesta ohjauksesta sukupuolten välinen eriarvoisuus on nostettava näkyviin jotta tasa-arvoisuutta voidaan lisätä. On myös tärkeää huomioida kaveripiirin merkitys ja tiedostaa, että oppilaan voi olla vaikeaa tehdä vertaisryhmästään poikkeavia valintoja. Sukupuolittietoinen ohjaus perustuu vuoropuheluun ja edistää kriittistä reflektiota, omien arvojen, uskomusten ja oletusten pohdintaa. Eri-ikäisten oppilaiden kohdalla tämä tarkoittaa kehitysvaiheen huomioivia toimintatapoja. Ohjaajan on tärkeä muistaa, että pienilläkin koululaisilla on kykyä ja intoa tarkastella elämänsäkokemuksia tiedostavasti.

Koulutuksen kaikilla tasoilla on pyrittävä vapautumaan asenteista ja käytänteistä, jotka ohjaavat tekemään

- oppiaineita
- kursseja
- oppimääriä
- koulutusala
- ammattia tai
- uraa

koskevia valintoja perinteisten sukupuoliroolimallien mukaan. Mitä varhaisemmin ja monipuolisemmin lapsi saa kokemuksia ja tietoa epätyypillisistä valinnoista, sitä parempi.

Sukupuolietoisuus varmistetaan myös koulun muussa toiminnassa. Tätä ovat kirjastotoiminta, kerhotoiminta sekä kouluruokailu, välitunnit, päivänavaukset, juhlat, retket, opintokäynnit ja leirikoulut. Käytännössä sukupuolietoisuus ilmenee esimerkiksi tehtävien jaossa, aineistojen valinnassa, asiantuntijoiden valinnoissa, kansainvälisten yhteyksien rakentamisessa ja juhlaohjelmissa. Oppilaita kannustetaan ja palkitaan rohkaisten heitä vapautumaan stereotyyppisistä valintamalleista. Erityistapahtumissa, juhlissa ja näytelmissä tehtäviä ja rooleja jaetaan yli sukupuolirajojen kuten niitä voidaan jakaa yli ikä-, pituus- tai ihonvärirajojenkin.

3.5 Sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä

Tasa-arvolaki kieltää sukupuoleen perustuvan ja seksuaalinen häirinnän. *Seksuaalinen häirintä* on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta. Lähtökohtana on henkilön *oma kokemus*. Se, mitä koetaan häirinnäksi tai ahdisteluksi, riippuu henkilöstä, tilanteesta, osapuolten välisestä suhteesta ja vuorovaikutuksesta sekä aikaisemmista kokemuksista. Seksuaalisella häirinnällä luodaan usein uhkaava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sillä on yhtymäkohtia kiusaamiseen, mutta häirinnän ei tarvitse aina olla ilkeämielistä. Vakavimmillaan häirintä voi muuttua seksuaaliseksi väkivallaksi ja rikokseksi. *Sukupuoleen perustuva häirintä* on ei-toivottua käytöstä, joka liittyy sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. Sukupuolietoinen koulu tunnistaa sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän, ja puuttuu siihen myös silloin kun se kohdistuu sukupuoltaan epätyypillisesti ilmaiseviin lapsiin.

Kaikkien Lieksan peruskouluissa ja lukiossa opiskelevien tai työskentelevien tulee kohdella toisiaan kunnioittavasti ja tasavertaisesti. Minkäänlaista henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa seksuaalista tai muuta häirintää - ei henkistä eikä fyysistä suvaita. Epäasialliseen kielenkäyttöön ja käyttäytymiseen puututaan. Vakavimmat tapaukset ovat aina rikoksia ja niiden selvittely kuuluu poliisille.

3.6 Syrjintä

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan:

- 1) sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa (välitön syrjintä);
- 2) sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia (välillinen syrjintä)
- 3) henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden tarkoituksellista tai tosiasiallista loukkaamista siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri (häirintä);
- 4) ohjetta tai käskyä syrjiä.

Elämäkatsomus vakaumus ja mielipide

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän vakaumuksen perusteella, sekä oman syrjivän käytöksen perustelemisen vakaumuksella. Syrjintä vakaumuksen perusteella tarkoittaa ihmisen elämäkatsomuksellisten arvojen loukkaamista. Lieksan peruskouluissa ja lukiossa kunnioitetaan ihmisten erilaisia elämäntapoja ja – arvoja. Ilmapiiri on erilaisia vakaumuksia kohtaan avoin ja erilaisiin vakaumuksiin suhtaudutaan yhdenvertaisesti. Koska epäkunnioittava suhtautuminen toisen vakaumukseen saattaa johtua tietämättömyydestä ja ennakkoluuloista, pyritään järjestämään mahdollisuuksia tutustua erilaisiin arvomaailmoihin. Kouluissa voi vieraila tasapuolisesti eri elämäkatsomuksellisia mielipiteitä edustavia vieraita kuten esimerkiksi uskonnollisten seurakuntien ja yhdistysten edustajia sekä yhteiskunnallisia järjestöjä. Virallisessa tiedotuksessa ja henkilökunnan antamassa neuvonnassa kunnioitetaan erilaisia vakaumuksia ja erilaisia arvopohjia. Ruokailussa otetaan huomioon vakaumukset sekä erityisruokavaliot.

Etninen tausta, kansallisuus ja kieli

Etnisestä taustastaan, kansallisuudestaan tai kielestään riippumatta kaikki ovat samanarvoisia. Oppilaiden, henkilökunnan ja vierailijoiden oikeutta etniseen ja kulttuuriseen identiteettiin kunnioitetaan. Rasismia ja etnistä syrjintää ei sallita. Tavoitteena on, että syrjintä ehkäistään jo ennalta. Syrjintätapaukset tunnistetaan ja niihin puututaan välittömästi. Monimuotoisuutta arvostavaa ja keskustelevaa toimintakulttuuria kehitetään sekä tuetaan tasa-arvoista kohtaamista ja vuorovaikutusta. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita, jotta esimerkiksi koulun ja kodin yhteistyötä voidaan toteuttaa oppilaan huoltajan äidinkielestä huolimatta. Erilaisia ajattelu- ja toimintatapoja sallitaan ja hyväksytään. Monikulttuurisuutta pidetään positiivisena resurssina, johon erilaiset ihmiset tuovat täydentävää osaamista. Monimuotoista osaamista pyritään hyödyntämään kaikessa toiminnassa.

Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti

Lieksan kaupungin peruskouluissa ja lukiossa moninlaiselle sukupuolen tai sukupuoleettomuuden ilmaisulle, sukupuoli-identiteetin ja seksuaalisen suuntautumisen kehittymiselle ja sen pohtimiselle annetaan tilaa ja aikaa. Oppilaan, henkilökuntaan kuuluvan ja vierailijan seksuaalista suuntautumista ja sukupuoli-identiteettiä kunnioitetaan. Seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoliseen identiteettiin perustuvaa syrjintää ei sallita. Erilaisten ihmisten kohtaamisen ja arvostamisen kulttuuria tuetaan ja edistetään. Hyväksyvää, avointa ja sallivaa ilmapiiriä rakennetaan tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Oppilaat ja henkilökunta ottavat toiminnassaan ja tiedotuksessaan huomioon seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden. Seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuudesta kerrotaan ja keskustellaan oppitunneilla osana opetussuunnitelmia ja opetusta.

Vammaisuus ja terveydentila

Ketään ei syrjitä vamman tai terveydentilan perusteella. Ihmisen kohtelu on yhdenvertaista ja asiallista, on sitten kyse psyykkisestä tai fyysisestä sairaudesta tai vammasta. Oppilaalla (ja henkilökuntaan kuuluvalla) on oikeus päättää, mitä hän kertoo yhteisönsä henkilöille terveydentilastaan tai vammastaan. Asiasta sovitaan aina oppilaan huoltajan kanssa. Koulussa tehdään mahdollisuuksien mukaan erityisjärjestelyjä tai opiskelupaikka osoitetaan kouluun, jossa erityisjärjestelyt ovat mahdollisia. Näistä sovitaan erikseen asianomaisen kanssa. Esteettömät kulkureitit merkitään selkeillä opasteilla. Esteettömyys (portaat, hissit, ovet, wc-tilat, valaistus, hälyä ja kaikua vaimentavat materiaalit) varmistetaan suunniteltaessa uusia rakennuksia tai peruskorjattaessa vanhoja tiloja. Koulujen viestintää (verkkosivut, oppaat, esitteet, opetusmateriaali, asiakirjat) toteutetaan siten, että se on kaikkien saavutettavissa.

4. Toiminta syrjintä – ja häirintätapauksissa

Häirinnän ehkäiseminen

Häirintää pyritään ennaltaehkäisemään seuraavin toimenpitein:

- Jokaisessa luokassa keskustellaan häirintään liittyvistä asioista yhteisten ohjeistusten mukaisesti
- Erityisesti kiinnitetään huomiota uusien oppilaiden sopeutumiseen kouluun.
- Kouluilla on kiusaamistapausten käsittelyyn selkeät toimintaohjeet
- Kouluilla pyritään luomaan toimintakulttuuri, jossa häirinnän sivustaseuraaajia ei ole, vaan jokainen osaa ja uskaltaa puuttua koulussa esiintyvään häirintään ja pitää häirityn puolta

Häirintään puuttuminen

- Ensisijaisena vastuuhenkilönä on aikuinen (opettaja tai kuka tahansa muu henkilökuntaan kuuluva), joka on ensimmäisenä tilanteessa mukana.
- Keskustellaan asianosaisten kanssa ja selvitetään tilanteen kulku
- Kirjataan tapahtumat
- Järjestetään osapuolien kuuleminen ja sovitaan, että häirintä loppuu ja tehdään selväksi, mitä tapahtuu jatkossa, jos sopimus ei pidä
- Sovitaan seurannasta
- Ilmoitetaan asiasta vakavuusasteen mukaan huoltajalle, koulun oppilashuoltohenkilöstölle, koulukuraattorille jne.
- Suoritetaan mahdolliset kurinpitotoimet
- Oppilashuolto huolehtii, että sekä häirinnän kohde että tekijä saavat tarvitsemansa tuen. Mikäli kyseessä on laajempi ilmiö päätetään yhteisistä toimintatavoista.
- Seurataan, toistuuko tilanne
- Jos tilanne toistuu, pyydetään tekijän huoltajat tulemaan koululle ja selvittämään tilannetta ja pohtimaan, mitä tehdään seuraavaksi. Vakavammissa tapauksissa arvioidaan myös lastensuojelun ja poliisin tarve.

Koulun johto, opettajat ja muu henkilöstö ovat velvollisia reagoimaan havaitsemaansa syrjintään ja häirintään heti ja ottamaan sen vakavasti. Lapselta tai nuorelta ei voida edellyttää, että hän osaa tai uskaltaa kertoa kokemastaan loukkaavasta ja vastenmielisestä käytöksestä.

5. Tasa-arvon edistäminen ikäryhmittäin

Tasa-arvolain mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvon tavoite ja lähtökohta on kaikissa ikäryhmissä sama. Perusopetuksen tehtävänä on tarjota kaikille oppilaille yhtäläiset mahdollisuudet hankkia yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja sekä taitoja. Yhteneväistä on myös se, että tyttöjä ja poikia tulee tukea opetuksen ja ohjauksen avulla niin, että he voivat tehdä oppiaine-, koulutus- ja uravalintoja yksilöllisten ominaisuuksiensa, vahvuuksiensa ja motivaatiotekijöidensä – ei sukupuolensa – perusteella. Tasa-arvon edistämisen kannalta keskeisimmät asiat ovat hieman erilaisia eri ikäryhmissä.

5.1 Esiopetus

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Esiopetuksen tavoitteeksi on määritelty lapsen mahdollisuus kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Esiopetusikäiset ovat siirtymävaiheessa, jossa he ovat kasvamassa pikkulapsista koululaisiksi.

Tasa-arvotyössä pienten lasten kanssa pyritään ottamaan huomioon arjen pienet ohikiitävät hetket, tokaisut ja eleet, joihin voi sisältyä epätasa-arvoisia tai sukupuolittavia elementtejä. Aikuisten näkökulmasta ne voivat olla merkityksettömiä, mutta näistä pienistä tuokioista koostuvat suuret kulttuuriset rakenteet.

Kasvattajayhteisön tulee pohtia omia sukupuolta koskevia asenteitaan työyhteisössään sekä sitä, miten ne näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. On erittäin tärkeää tiedostaa, mitä aikuisten käytös viestittää lapsille. Kielteinen viestintä ja kohtaaminen korvataan myönteisellä ja kannustavalla viestinnällä ja kohtaamisella, jotka tukevat lapsen identiteetin ja itsetunnon kasvua ja kehitystä. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet velvoittavat opetuksen järjestäjää tekemään yhteistyötä huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon muun muassa perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja tasa-arvoinen vuorovaikutus. Opettajan tulee tarjota yhteistyö- ja osallistumismahdollisuuksia tasa-arvoisesti lapsen molemmille huoltajille. Jos lapsella on esimerkiksi kaksi isää tai kaksi äitiä, opettajan on hyvä tutustua etukäteen sateenkaariperheiden kohtaamista käsittelevään materiaaliin.

5.2 Vuosiluokat 1-2

Vuosiluokat 1 ja 2 ovat koululaiseksi kasvamisen aikaa, jolloin oppilas rakentaa identiteettiään oppijana ja kouluyhteisön jäsenenä. Kunkin oppilaan omaan

kehitysrytmiin kiinnitetään erityistä huomiota. Koulussa ei sallita minkäänlaista kiusaamista eikä syrjivää käyttäytymistä.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Opetuksessa on tärkeää, että jokainen oppilas tulee kuulluksi omine havaintoineen ja kokemuksineen. Työtapojen ja oppimisympäristöjen monipuolisuudella varmistetaan mahdollisimman monelle myönteisiä oppimiskokemuksia. Oppimateriaalien valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolten esittämisen tapaan sekä kuvastoissa että teksteissä. Opetus tukee jokaisen oppilaan kasvua täysivaltaiseksi yhteisön jäseneksi.

Oppilaita voidaan opettaa tunnistamaan sukupuoleen liittyviä odotuksia ja luuloja ja heitä voidaan auttaa ymmärtämään, että heidän ei tarvitse rajoittaa omaa toimintaansa niiden mukaan. Oppilaiden keskinäistä kunnioittavaa kohtelua voidaan edistää niin, että opettaja puuttuu epätasa-arvoiseen kohteluun oppilaiden välillä ja näyttää itse hyvää esimerkkiä. Tuetaan hyvää koulukaveruutta. Oppilaan rakentaessa omaa sukupuoli-identiteettiään ymmärtävä ja moninaisuuteen myönteisesti suhtautuva opettaja on avainasemassa.

5.3 Vuosiluokat 3-6

Vuosiluokat 3 - 6 ovat oppijana kehittymisen aikaa. Oppilaan omien opiskelutapojen ja -taitojen arviointi kehittyy ja monipuolisuus lisääntyy. Oppilaiden osallisuus ja osuus opetuksen suunnittelussa lisääntyy. Varhaismurrosikäen kuuluva kiinnostus eettisiin ja moraalisiin kysymyksiin rikastaa opetusta. Vuosiluokilla 3 - 6 opettaja kohtaa monenlaisissa kehitysvaiheissa olevia varhaismurrosikäisiä oppilaita. Opettajan on tärkeää etsiä luontevia ja kannustavia tapoja käsitellä oppilaidensa kanssa heidän kasvuaan.

Vuosiluokilla 3 - 6 olevat oppilaat tulevat entistä tietoisemmiksi omasta sukupuoli-identiteetistään. Tyypillistä on, että oppilaat haluavat sitoutua vahvasti oman sukupuolensa ryhmään. Vuosiluokkien 3 - 6 aikana riskinä on, että ystävyys-suhteet tyttöjen ja poikien välillä seksualisoidaan. Tätä seksualisointia voi olla sekä aikuisten että ikätoverien puheessa. Jos oppilas ei tunne selkeästi kuuluvansa tyttöjen tai poikien ryhmään, hän voi tarvita opettajalta tukea omassa kasvussaan. Opettaja voi kokea epätyypillisen sukupuolen ilmaisun tukemisen haasteellisenä.

Vuosiluokat 3 - 6 ovat otollista aikaa vahvistaa oppilaan tasa-arvo-osaamista. Oppilaan tulee saada kokea olevansa osa sukupuolten tasa-arvoa edistävää yhteisöä. Tätä tuetaan ottamalla esiin epätasa-arvon kokemuksia ja tekemällä niiden pohjalta muutoksia toimintatapoihin. Oppilaat oppivat arvioimaan, kohdellaanko tyttöjä ja poikia yhdenvertaisesti. Oppilaan tulisi myös pystyä pohtimaan ja arvioimaan omaa toimintaansa sekä tarvittaessa muuttamaan sitä. Opettaja puuttuu oppilaiden keskinäiseen epätasa-arvoiseen käyttäytymiseen. Sukupuolittunutta kiusaamista ja häirintää voidaan ennaltaehkäistä opettelemalla tunnistamaan sitä omassa ja toisten käyttäytymisessä sekä opettelemalla vastustamaan vertaispainetta.

5.4 Vuosiluokat 7-9

Oppilaiden väliset yksilölliset kehityserot, myös poikien ja tyttöjen usein erilainen kehitysrytmi, alkavat näkyä osalla oppilaista aiempaa selvemmin ja vaikuttavat koulutyöhön erityisesti vuosiluokilla 7 - 9. Yläkoulussa opiskelujärjestelyt muuttuvat, kaikkia oppiaineita opettavat aineenopettajat ja opiskelu on enemmän oppilaan itsensä vastuulla. Jokainen opettaja ohjaa oppilaita sukupuolten tasa-arvoon omassa oppiaineessaan ja koulu yhteisön kaikessa toiminnassa.

Useimmilla oppilailla on jo käsitys sukupuoli-identiteetistään, mutta se voi vielä muuttua. Perinteiset stereotyyppit rajoittavat sukupuolen ilmaisua. Oppilaiden tulisi osata tunnistaa sukupuoleen perustuva ja seksuaalinen häirintä ja tietää, ettei se ole kohteen vika, ja että tilanteeseen voi saada apua. Oppilaita tuetaan yhteisöllisyyteen, joka ei hyväksy kiusaamista, seksuaalista häirintää, sukupuoleen perustuvaa häirintää, rasismia eikä muuta syrjintää.

Segregaation tietoinen lievittäminen vuosiluokilla 7 - 9 ja on välttämätöntä. Kaikkien oppilaiden tulee saada monipuolisia oppimiskokemuksia, omaehtoisia kokemuksia työelämästä ja ajantasaista tietoa työelämän tarjoamista mahdollisuuksista. TET-harjoittelussa oppilaita kannustetaan valitsemaan harjoittelupaikka yksilöllisesti ja oman mielenkiinnon mukaan. Epätavallisista TET-valinnoista kiinnostuneita tuetaan. Oppilaita rohkaistaan tekemään myös valinnaisainevalintoja omista lähtökohdistaan.

5.5 Lukio

Peruskoulun loppuun mennessä jokaisella on hyvä olla riittävä tasa-arvo-osaaminen yhteiskunnassa toimimista varten. Lukiossa tätä osaamista voidaan vielä vahvistaa. On tärkeää, että perusopetuksen oppilaat ja lukion opiskelijat osaavat tarkastella ammatteihin ja aloihin liittyviä stereotyyppioita kriittisesti. Opiskelijoita rohkaistaan tekemään opintoihin ja työhön liittyvät valintansa perustellusti omista lähtökohdistaan.

Lukio-opiskelussa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat tärkeitä perusarvoja, joita pyritään toteuttamaan koulun jokapäiväisessä toiminnassa. Kaikkia kannustetaan löytämään omat henkilökohtaiset vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Opiskelijat otetaan mahdollisimman paljon mukaan koulun asioiden suunnitteluun ja toteuttamaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Sosiaalisen tasa-arvon toteutumista tuetaan Lieksan lukiossa hankkimalla oppikirjoja vähävaraisten opiskelijoiden käyttöön.

6. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö Lieksan kouluissa

Sukupuolitietoisessa ja tasa-arvoisessa koulussa jokainen oppilas on osa koulu yhteisöä omana ainutlaatuisena itsenään. Koulun henkilökunta on tasa-arvotietoista ja koulun johto sekä opetuksen järjestäjä antavat täyden tukensa koulussa tehtävälle tasa-arvotyölle. Tasa-arvon edistämistä opetustilanteissa sekä opetushenkilöstön taitoa tunnistaa ja korjata omia toimintatapojaan kehitetään henkilöstökoulutuksella. Sukupuolitietoisessa koulussa vallitsee tasa-arvoa ja sukupuolen moninaisuutta arvostava ilmapiiri.

Tasa-arvoisessa koulussa jokaisen oppilaan oikeus oppimiseen ja hyvinvointiin toteutuu. Sukupuolitietoisien koulun toimintakulttuuri edistää osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Oppilashuollolla sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuella on erityinen merkitys ennaltaehkäisevässä työssä sekä varhaisen tuen toteuttamisessa. Tukimuodoilla parannetaan kaikkien oppilaiden kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä.

Sukupuolitietoisessa koulussa yhteistyö huoltajien kanssa on avointa ja kannustavaa. Vanhempainilloissa ja tapaamisissa huoltajien kanssa keskustellaan myös tasa-arvoasioista, jotta koti ja koulu voivat yhdessä tukea oppilasta hänen yksilöllisen oppimispolkunsa rakentamisessa. Erityisen tärkeää yhteistyö on oppilaan koulupolun nivelvaiheissa sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Yhteistyössä otetaan huomioon kaikki huoltajat ja erilaiset perheet. Sukupuoli- ja tasa-arvotietoinen koulu tunnistaa myös sateenkaariperheiden erityispiirteet ja muokkaa käytäntöjään ja esimerkiksi lomakkeitaan vastaamaan perheiden monimuotoisuutta. *Sateenkaariperheitä* ovat perheenlisäystä suunnittelevat, lasta odottavat tai lapsiperheet, joissa ainakin yksi vanhempi kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Sateenkaariperheet voivat myös olla itsellisten vanhempien perheitä tai perheitä, jossa esimerkiksi miesparilla on lapsia yhdessä naispuolisen ystävän kanssa.

Koulujen tulee aktiivisesti arvioida tasa - arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista omassa oppilaitoksessa. Koulun toiminnan kehittämiseen tähtäävä suunnitelmallinen sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä työ tehdään aina yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden kanssa. Oppilaiden tulee osallistua koulussa tehtävään suunnitelmalliseen työhön alusta lähtien lasten ikä ja kehitys huomioiden. Kunkin koulun velvollisuus on selvittää miten oppilaat kokevat tasa-arvon toteutuneen omassa koulussaan.

Tämä suunnitelma käydään läpi jokaisella Lieksan koululla henkilökunnan kanssa ja varmistetaan, että kaikki kouluyhteisön aikuiset tiedostavat suunnitelman tavoitteen ja toteuttamisen. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä tuodaan esille myös opetuksessa ja keskusteluissa oppilaiden kanssa. Tavoitteena on, että syntyy yhteinen ymmärrys siitä, millainen on tasa-arvoinen oppilaitos, mitä tasa-arvo yleensä ja erityisesti omassa oppilaitoksessa merkitsee, mihin tasa-arvon edistämisellä sekä suunnittelulla pyritään, mikä voi estää tai edistää tasa-arvoa ja mitä uutta sukupuolitietoinen ajattelutapa voi tuoda oppilaitoksen käytänteisiin.

Kaikissa Lieksan kaupungin peruskouluissa ja lukiossa tehdään selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta maaliskuun 2017 loppuun mennessä. Selvitys toteutetaan tasa-arvokeskustelulla (nuoremmat oppilaat) tai tasa-arvokyselyllä (vanhemmat oppilaat). Kyselyt laaditaan yhteistyössä opettajien kanssa niin, että ne saadaan mahdollisimman sopiviksi kullekin ikäkaudelle. Kaikissa kaupungin kouluissa käytetään yhtenäisiä kyselyjä ja keskustelupohjia. Kyselyt liitetään tähän suunnitelmaan. Selvityksen tulokset annetaan tiedoksi huoltajille ja Varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunnalle. Tuloksia käsitellään myös oppilaiden kanssa.

Kouluissa tehdyn kartoituksen perusteella sovitaan kunkin koulun kehittämiskohteet ja mahdollisimman konkreettiset toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Ne kirjataan lukuvuosisuunnitelmiin syksyllä 2017. Tavoitteiden toteutumista tarkastellaan lukuvuosisuunnitelman yhteydessä jo keväällä 2018, jonka jälkeen työ jatkuu koulujen tarpeiden mukaisesti. Tasa-arvo- ja

yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään viimeistään 2019, jolloin kartoitetaan koulujen tasa-arvotilanne uudelleen ja tarkastellaan edellisten toimenpiteiden vaikutusta.

Lähteet

Yhteiseen ymmärrykseen tasa-arvosta, Opas oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman laadintaan. Opetushallitus 2008.

Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Opetushallitus 2015.

Yhdenvertaisuussuunnittelun opas. Sisäasianministeriö 2010.

Yhdenvertaisuuslaki.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325?search\[type\]=pika&search\[pika\]=yhdenvertaisuuslaki#L2P6](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325?search[type]=pika&search[pika]=yhdenvertaisuuslaki#L2P6)

Tasa-arvolaki.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search\[type\]=pika&search\[pika\]=Laki%20naisten%20ja%20miesten%20tasa-arvosta](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609?search[type]=pika&search[pika]=Laki%20naisten%20ja%20miesten%20tasa-arvosta)

Lukiolaki.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629>

Tasa-arvovaltuutettu.

<https://www.tasa-arvo.fi/web/fi/koulut-ja-oppilaitokset>

<http://www.yhdenvertaisuus.fi/>